

บทสรุปผู้บริหาร

ในปัจจุบันพบว่าม้งงานวิจัยที่ศึกษาถึงประเด็นปัญหาการตั้งครรภ์ของเยาวชนหญิงด้วยความไม่พร้อมจำนวนมาก ทั้งจากองค์กรภาคประชาชน หน่วยงานราชการ ซึ่งมักเป็นเรื่องของทัศนคติ วิถีชีวิต ปัจจัยต่อการตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม สุขภาพร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ต่างมีจุดประสงค์เพื่อลดอัตราการตั้งครรภ์ของวัยรุ่น ทว่ายังไม่มีการศึกษาวิจัยในประเด็นสิทธิมนุษยชน ซึ่งเมื่อพิจารณาในมิติสิทธิมนุษยชน ปัญหาเยาวชนหญิงตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมได้รับผลกระทบหลายด้านในประเด็นสิทธิมนุษยชนที่ไม่ได้รับสิทธิต่างๆ ซึ่งเยาวชนทุกคนที่มีอายุต่ำกว่าสิบแปดปีพึงได้รับการคุ้มครองสิทธิ ปกป้อง ดูแลแก้ไขปัญหาย่างเหมาะสม ทำให้กลุ่มเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมถือเป็นกลุ่มที่เสี่ยงต่อการถูกละเมิดหรือได้รับการปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม และต้องการความช่วยเหลือ ปกป้อง คุ้มครองเป็นกรณีพิเศษทั้งทางด้านการศึกษา การสาธารณสุข การพัฒนาและการฟื้นฟูเยียวยาทั้งทางร่างกายและจิตใจ

งานวิจัยชิ้นนี้จึงมุ่งศึกษาถึงสิทธิมนุษยชนของเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมเป็นหลัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งชุดประสบการณ์การถูกละเมิดสิทธิของเยาวชนกลุ่มนี้ เพื่อเสนอแนะต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ เพื่อดำเนินการคุ้มครองและป้องกันการละเมิดสิทธิในกลุ่มเยาวชนดังกล่าว โดยชุดประสบการณ์มาจากการวิจัยภาคสนาม เพื่อศึกษาถึงการถูกละเมิดสิทธิหรือได้รับการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน ที่มุ่งประเด็นสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ได้แก่ สิทธิที่จะตัดสินใจด้วยตนเองที่จะมีบุตรหรือไม่เมื่อใด สิทธิในการมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ไม่ถูกกีดกัน แบ่งแยก เลือกปฏิบัติ สิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสารเรื่องบริการเกี่ยวกับการตั้งครรภ์ไม่พร้อม การทำแท้งที่ปลอดภัย การดูแลครรภ์ต่อไปอย่างปลอดภัย และสิทธิความเป็นส่วนตัว และรักษาความลับในเรื่องการตั้งครรภ์ การคลอด การทำแท้งและการใช้บริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการตั้งครรภ์และการคลอด ซึ่งเป็นสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ที่อยู่ภายใต้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง, กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม, อนุสัญญาว่าด้วยการจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีในทุกรูปแบบ, อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก, แผนปฏิบัติการประชากรและการพัฒนา และแผนปฏิบัติเพื่อความก้าวหน้าของสตรี ที่รัฐสมาชิกหรือรัฐภาคีจะต้องคุ้มครองสิทธิ จัดการละเมิดสิทธิต่างๆ การเลือกปฏิบัติแบ่งแยกกีดกันการเข้าถึงการศึกษา ความปลอดภัย รัฐสวัสดิการไปจนถึงทรัพยากรต่างๆ ของรัฐและสังคม จัดการกระทำที่เป็นทารุณกรรม การข่มเหงรังแก ก่อให้เกิดอันตรายทางกาย จิตใจ ที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ชน อย่างเสมอภาคเท่าเทียม ไม่ว่าเพศใดก็ตามหรือในวัยใดก็ตาม ซึ่งรวมถึงเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์

เพื่อให้เห็นถึงปัจจัยต่างๆ ในการถูกละเมิดสิทธิมนุษยชน สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของเยาวชนกลุ่มดังกล่าว งานวิจัยจึงได้ศึกษาถึงอำนาจของรัฐที่กระทำบนเนื้อตัวร่างกายและสิทธิของประชาชนโดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนที่นำมาศึกษา ทั้งกฎหมาย ได้แก่ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๔๒ ฉบับเพิ่มเติม

พ.ศ. ๒๕๔๕, พ.ร.บ. คຸ່ມครองเด็ก (๒๕๔๖), พ.ร.บ. คຸ່ມครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว (๒๕๕๐), พ.ร.บ. ส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ (๒๕๕๐) และประมวลกฎหมายอาญา มาตรา ๓๐๑-๓๐๕ บทกฎหมายต่างๆ ของรัฐไทย มีความพยายามอย่างยิ่งต่อการคุ้มครองสิทธิเด็กและเยาวชน ในฐานะประชาชนพลเมืองของรัฐ ซึ่งเป็นการมุ่งเน้นในประเด็นความรุนแรง ทารุณกรรม การบังคับ และการเลือกปฏิบัติ รวมไปถึงสิทธิในการพัฒนายกระดับคุณภาพชีวิต ความเป็นอยู่ผ่าน การศึกษา แต่ไม่ได้มุ่งให้ความสำคัญถึงการอยู่ในวัยเจริญพันธุ์ อนามัยเจริญพันธุ์ และสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ของเด็กและเยาวชน นำไปสู่การไม่มีกฎหมาย บทบัญญัติในการคุ้มครองสิทธิของเยาวชนหญิงตั้งครรภ์ ในการดูแลและป้องกันสุขภาพ ในการตัดสินใจว่าจะมีบุตรหรือไม่และจะมีเมื่อใด การเข้าถึงบริการ ความรู้ สำหรับยุติการตั้งครรภ์ ร้ายไปกว่านั้น การทำแท้งหรือยุติการตั้งครรภ์ยังถูกบัญญัติในฐานะอาชญากรรม อย่างหนึ่งที่มีบทลงโทษชัดเจน และอยู่บนการตีความของแพทย์และเจ้าหน้าที่จากภาครัฐเท่านั้น ไม่ใช่การ ตัดสินใจของเยาวชนหญิงผู้ตั้งครรภ์ ทั้งๆ ที่เป็นส่วนหนึ่งของสิทธิมนุษยชน

และเพื่อให้งานวิจัยชิ้นนี้รอบด้าน และสอดคล้องกับการก้าวไปสู่ประชาคมอาเซียนของประเทศ จึง ได้ศึกษาถึงหลักกฎหมายบางประเทศในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเลือกจากพื้นฐานทางสังคมที่ แตกต่างกันได้แก่ เวียดนามที่อิทธิพลของลัทธิขงจื้อมีบทบาทอย่างมากต่อกระบวนการทัศน์ของสมาชิกใน สังคม รวมไปถึงบทกฎหมาย, กฎหมายฟิลิปปินส์ที่ตั้งอยู่บนจุดยืนของศาสนจักรโรมันคาทอลิก ซึ่งมี อิทธิพลอย่างมากต่อการวางแผนครอบครัว และอินโดนีเซียกฎหมายคุ้มครองสิทธิมนุษยชนแต่ต้องอยู่ ภายใต้อำนาจของศาสนาอิสลาม ทั้งนี้เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน สิทธิ อนามัยเจริญพันธุ์ของเยาวชนหญิง ผ่านการแก้กฎหมายและเพื่อเป็นประโยชน์ในการใช้ประกอบร่าง พ.ร.บ. อนามัยเจริญพันธุ์ ซึ่งกฎหมายของทั้ง ๓ ประเทศ มีข้อเหมือนและแตกต่างไปตามบริบททางสังคม และวัฒนธรรม ฐานคิดของสังคมที่เป็นตัวกำกับและสะท้อนออกมาในดับกฎหมาย นโยบายและ มาตรการ แม้ว่าทั้ง ๓ ประเทศจะรับเอามุมมองเรื่องสิทธิมนุษยชน แต่การนำแนวคิดนี้มาใช้มีความ แตกต่างกันไปตามบริบทศาสนาสังคมและวัฒนธรรมซึ่งถูกยกให้มีความสำคัญเหนือกว่าสิทธิมนุษยชน ฐานคิดของคนในสังคมของแต่ละประเทศที่ถูกครอบไว้ด้วยความคิดความเชื่อทางศาสนา บรรทัดฐานทาง สังคมและวัฒนธรรม และมีอิทธิพลเหนืออนุสัญญาต่างๆ ทำให้ท้ายที่สุด สิทธิของผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชนหญิงถูกจำกัดและลดทอน สิ่งที่เหมือนกันของทั้ง ๓ ประเทศอีกประการหนึ่งคือ ยังไม่มีความชัดเจน เรื่องสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ว่าคือ สิทธิมนุษยชน และไม่มีกฎหมายอนามัยเจริญพันธุ์ ซึ่งจะช่วยเติมเต็มการ เข้าถึงสิทธิด้านต่างๆ ของเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม เพราะอคติของคนในสังคมที่ไม่ยอมรับการ ตั้งครรภ์ของเยาวชนหญิง ทำให้ไม่ได้รับการคุ้มครองทางกฎหมาย และการสนับสนุนทางสังคม ส่งผลให้ เยาวชนหญิงเหล่านี้ไม่สามารถเข้าถึงสิทธิในด้านต่างๆ ของตนได้อย่างเต็มที่

สรุปได้ว่ากฎหมายของ ๓ ประเทศครอบคลุมถึงสิทธิ ได้แก่ สิทธิในการมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรี ความเป็นมนุษย์ สิทธิในการได้รับข้อมูลข่าวสารและการศึกษา สิทธิในการตัดสินใจว่าจะมีบุตรหรือไม่และ

จะมีเมื่อใด และสิทธิในการดูแลและป้องกันสุขภาพ ทว่าไม่พบสิทธิในความเป็นส่วนตัว ปรากฏอยู่ในกฎหมายที่นำมาศึกษา ซึ่งเมื่อเทียบกับรัฐไทยแล้ว สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์และสิทธิมนุษยชนในกฎหมายไทยอาจครอบคลุมไปถึงสิทธิในความเป็นส่วนตัวมากกว่า ที่เป็นส่วนหนึ่งของการการกระทำให้เยาวชน อับอายเสื่อมเสีย ซึ่งอยู่ในฐานะความรุนแรงและทารุณกรรมอย่างหนึ่ง อย่างไรก็ตามไม่สามารถอธิบายได้ อย่างชัดเจนว่า กฎหมายของรัฐใดคุ้มครองสิทธิมนุษยชนมากกว่าหรือน้อยกว่า มากไปกว่านั้นการบังคับใช้ กฎหมายและการเลือกตีความยังขึ้นอยู่กับเฉพาะกลุ่มคนหรือถูกใช้ผ่านบางหน่วยงาน เห็นได้ชัดจากมาตรการ ต่างๆ ของรัฐผ่านกระทรวง หน่วยงานและองค์กรต่างๆ ได้แก่ สภาวิชาชีพไทย สมาคมส่งเสริมสถานภาพสตรีฯ และสมาคมเครือข่ายผู้ประกอบการแห่งชาติ ที่สามารถตั้งข้อสังเกตได้ว่า ทั้งกระทรวง สภาและสมาคม ต่างๆ ต่างมีมาตรการและการดำเนินการที่ไม่ได้มุ่งประเด็นคุ้มครองสิทธิมนุษยชน สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ของเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์อย่างชัดเจนและบรรลุหลักการปฏิญญาสากล กติการะหว่างประเทศ อนุสัญญา แผนปฏิบัติต่างๆ ที่รัฐได้เป็นสมาชิกหรือภาคี ทว่าพยายามมุ่งจัดการตั้งครรภ์ของเยาวชนหญิง ราวกับเป็นความเจ็บป่วย โรคภัยไข้เจ็บ และจัดวางอยู่ในสถานะเดียวกับการทะเลาะวิวาท ความรุนแรง การติดยาเสพติด และเยาวชนเองยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิมนุษยชน และการเข้าถึงสิทธินั้น

การที่เยาวชนไม่มีความรู้ ความเข้าใจ และตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของ ตนเองที่มีและพึงมี นำไปสู่การถูกละเมิดสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเยาวชนหญิงตั้งครรภ์ ที่ ถูกจัดวางในฐานะปัญหาและความเสื่อมโทรมของจริยธรรมทางสังคม และจากการศึกษาปัญหาเยาวชน หญิงตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมด้วยการลงพื้นที่ภาคสนาม เพื่อนำประสบการณ์ของเยาวชนหญิงกลุ่มนี้มา วิเคราะห์ถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยกำหนดขอบเขตกลุ่มเป้าหมาย จำนวน ๗๒ ราย ประกอบด้วย ๑) กลุ่มเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม โดยแบ่งเป็นกลุ่มเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์ต่อและยุติการตั้งครรภ์ จำนวน ๓๒ คน ๒) กลุ่มผู้ประกอบการของเยาวชนหญิงที่ตั้งครรภ์โดยไม่พร้อม และเจ้าหน้าที่ขององค์กร พัฒนาเอกชน ภาคประชาสังคม โรงพยาบาลและโรงเรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จำนวน ๒๐ คน ๓) กลุ่ม เยาวชนชายทั่วไปที่ยังไม่ได้แต่งงาน ซึ่งไม่จำเป็นว่าจะมีประสบการณ์ทางเพศหรือไม่ จำนวน ๒๐ คน โดย พื้นที่ในการเก็บข้อมูลเลือกเฉพาะในพื้นที่กรุงเทพฯ นนทบุรี นครปฐม และเพชรบุรี อย่างไรก็ตามในการ เข้าถึงข้อมูล ขึ้นอยู่กับความยินยอมการตัดสินใจของเยาวชน ซึ่งเป็นไปตามจริยธรรมในการวิจัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เยาวชนหญิงตั้งครรภ์ที่ตัดสินใจยุติการตั้งครรภ์ เพราะเยาวชนหญิงกลุ่มนี้มักไม่ ต้องการเปิดเผยเรื่องราว ประสบการณ์ และยินยอมให้ข้อมูล ทำให้ไม่สามารถศึกษาเยาวชนหญิงที่ ตั้งครรภ์ได้ครบตามจำนวนที่กำหนดไว้ที่ ๓๒ คน

จากการสัมภาษณ์เยาวชนหญิงตั้งครรภ์ ทำให้เข้าใจได้ว่า นอกจากสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ สิทธิมนุษยชน เยาวชนหญิงตั้งครรภ์ยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และเพศศึกษา ซึ่ง นำไปสู่การตั้งครรภ์ที่ไม่พร้อม และเช่นเดียวกับเยาวชนชาย ความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์จึงเป็นความรู้ที่ ผ่านประสบการณ์ตรงของเพื่อนที่มาแลกเปลี่ยนกันในกลุ่ม การสื่อสารเรื่องเพศและอนามัยเจริญพันธุ์จึง

ไม่ได้เกิดขึ้นในครอบครัวและบ้านเท่ากับในกลุ่มเพื่อน เมื่อเกิดการตั้งครรภ์ขึ้น เยาวชนหญิงตั้งครรภ์จึงเลือกที่จะจัดการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองก่อนที่จะปรึกษาผู้ปกครองหรือสมาชิกในครอบครัว มากไปกว่านั้น ไม่เฉพาะเยาวชนทั้งชายและหญิง ผู้ปกครองเองก็ขาดความรู้ ความตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน จากการสัมภาษณ์ สะท้อนให้เห็นถึงการสื่อสารและการเลี้ยงดูในครอบครัวที่พ่อแม่ยังต้องการองค์ความรู้ในเรื่องสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน นำไปสู่การไม่ได้รับการคุ้มครองหรือเข้าถึงการบริการเพื่อคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ หรือสถานที่ที่ทำให้เยาวชนบรรลุถึงสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน ภาควิชาสังคม โรงพยาบาล สถานศึกษา

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชน สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของการตั้งครรภ์ไม่พร้อมของเยาวชนที่ยังขาดการเข้าถึงบริการและสวัสดิการของรัฐ และความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิมนุษยชนที่ยังมีความแตกต่างกันในหลายระดับขึ้นอยู่กับบริบทของการทำงานที่คลุกคลีอยู่กับพื้นที่หรือผู้รับบริการ ซึ่งยังต้องการเติมเต็มองค์ความรู้

ขณะเดียวกันโรงเรียนส่วนน้อยที่จัดการศึกษาแบบนอกระบบเพื่อเปิดโอกาสให้เยาวชนหญิงตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมได้มีโอกาสทางการศึกษาแตกต่างจากการจัดการศึกษาของสถานศึกษาทั่วไปที่ยังไม่มีแนวทางในการจัดการเรื่องนี้อย่างชัดเจน พบว่า สิ่งที่อยู่เบื้องหลังความคิด คือทัศนคติต่อปรากฏการณ์การตั้งครรภ์ซึ่งเป็นภาวะที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติของวัยเจริญพันธุ์นั้นเปลี่ยนไปเพราะบริบทและนโยบายรัฐในด้านการศึกษาที่เปลี่ยนแปลง นำไปสู่การยึดมั่นในกฎระเบียบอย่างเคร่งครัดของครูและผู้บริหารจนเบียดขับพื้นที่ของความเป็นมนุษย์นำไปสู่การละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างชอบธรรมโดยเหตุผลเพื่อรักษาชื่อเสียงของโรงเรียน และสืบทอดต่อไปยังภาคส่วนต่างๆ ของสังคมซึ่งมีทั้งเข้าใจและไม่เข้าใจ

แม้แต่สถานบริการด้านสาธารณสุข เช่น โรงพยาบาลเอง จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ในโรงพยาบาล เช่น แพทย์และพยาบาล พบว่า ยังขาดความรู้ ความเข้าใจในเรื่องสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์อย่างมาก นำไปสู่การบริการที่มองข้ามสิทธิมนุษยชน ทั้งการบริการที่เป็นมิตร เคารพศักดิ์ศรีของเยาวชนหญิงตั้งครรภ์ การขาดการให้บริการให้คำปรึกษาเรื่องอนามัยเจริญพันธุ์ การเคารพสิทธิในการตัดสินใจอย่างอิสระและรับผิดชอบในเรื่องการมีบุตร

ดังนั้นเพื่อให้เกิดความรอบด้านในการแก้ไขปัญหาเยาวชนหญิงตั้งครรภ์โดยไม่พร้อมในมิติของสิทธิมนุษยชน และสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ จึงควรมีการเปิดพื้นที่ในการรับฟังความคิดเห็นเพื่อวิเคราะห์ถึงผลกระทบจากการบังคับใช้กฎหมายหรือกฎระเบียบต่างๆ ของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมจากเสียงของเยาวชนและคนทำงานในระดับปฏิบัติในการนำไปกำหนดนโยบาย และมาตรการต่างๆ และที่สำคัญควรมีการผลักดันความรู้ ความเข้าใจในประเด็นสิทธิมนุษยชน สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ ควบคู่ไปกับความรู้เรื่องอนามัยเจริญพันธุ์และเพศศึกษา ทั้งในหน่วยงานสถาบันต่างๆ ทางราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง องค์กรพัฒนาเอกชน ภาควิชาสังคม และรวมไปถึงครอบครัว ซึ่งถือว่าเป็นหน่วยทางสังคมที่ใกล้ชิดกับเยาวชนมากที่สุด